

ภาคผนวก ง
ชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานนักเรียน
ที่ใช้ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศกมลนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

**ชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานนักเรียน
ที่ใช้ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพครูเพื่อพัฒนาคุณธรรม
พื้นฐานนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองชัยวาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ**

ความหมายของคุณธรรม

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 253) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า
คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของ
คุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมหรือระบบที่มีคุณค่าของมนุษย์ ชุมชน สังคม
ตระหนักให้ความสำคัญยึดถือเป็นมโนสำนึก เป็นจิตวิญญาณที่สะท้อนถึงความจริง ความ
ดีงาม ความถูกต้อง ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2551 : 68) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า
คุณธรรม หมายถึง ความดีงามที่อยู่ในจิตใจบุคคล ได้แก่ ความเมตตา กรุณา
ความซื่อสัตย์สุจริต ความเอื้อเฟื้อ ความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจ ความพากเพียรอดทน
ความเห็นอกเห็นใจ ความละเอียดต่อความชั่ว ความกล้าที่จะทำความดี สิ่งเหล่านี้จะช่วย
ส่งเสริมในความเป็นผู้นำสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พระพุทธทาสภิกขุ (2529, หน้า 1 อ้างถึงใน ศิลปกร จุมพิช, 2557, หน้า 7) ได้
ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนเดียวเป็นที่ตั้ง
หรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่
อบรมโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับที่เราต้องการ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของคำว่า
คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่อง
ประคับประคองจิตใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ความดี และเป็นเครื่องกระตุ้นผลักดัน
ให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้ง เกิดจิตสำนึกที่ดีมีความสงบเย็นภายใน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่เกิดกับใจ ความจริงที่ถือเป็นสัจธรรม หลักปฏิบัติ อันเป็นรากฐานของความประพฤติของมนุษย์ ที่แสดงออกทางกาย และวาจา มีคุณลักษณะของความถูกต้อง

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 5-6) ได้ประกาศนโยบายเร่งรัด การปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่า ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสามัคคี สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้ คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดย 8 คุณธรรมพื้นฐานประกอบด้วย

1. ความขยัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 9 -11) ให้ความหมายของ ความขยัน หมายถึง ความบากบั่นทำการงานอย่างแข็งขันไม่ปล่อยปละละเลย ทำหรือประพฤติเป็น ปกติสม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้าน พยายามทำกิจกรรมไม่ทอดย ักเรียนมีความขยันในการ ทำกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- 1) ขยันหมั่นเพียรเรียนหนังสือ ฟัง คิด การเขียน ขณะเรียนอย่างตั้งใจ
- 2) ขยันทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่คั่งค้าง
- 3) ขยันทำงานช่วยเหลือในกิจการโรงเรียน
- 4) ขยันทำงานช่วยเหลือในกิจการของ บิดา มารดา ครอบครัว

ความขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทน ไม่ทอดยเมื่อพบอุปสรรค ความขยันต้องควบคู่กับการใช้ปัญญา แก้ปัญหาจนเกิด ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ผู้ที่มีความขยัน คือ ผู้ที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังต่อเนื่อง ในเรื่องที่ถูกที่ควร เป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ทอดย กล้าเผชิญอุปสรรค รักรงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

2. ความประหยัด

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 12-13) ให้ความหมาย ของความประหยัด หมายถึง เด็กและเยาวชนที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมใน ด้านความประหยัดจะเข้าใจถึงฐานะการเงินของตน ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่ายเกินตัว รู้จักคุณค่า

ของเงินและรู้จักเก็บออม อีกทั้งยังดำเนินชีวิตอย่างประหยัดบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจากการนำคุณธรรมประหยัดมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตส่วนตัว ยังมีความห่วงใยใส่ใจใช้ทรัพยากรสาธารณะด้วยความระมัดระวังอีกด้วย สรุปได้ว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออม ใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

3. ความซื่อสัตย์

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 11) ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดภัยจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรง ไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดภัยจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรง ทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่ห์กล คดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

4. ความมีวินัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 20) ให้ความหมายความมีวินัย หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อตกลงขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อให้อยู่อย่างราบเรียบ มีความสุข ความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง สรุปได้ว่า ความมีวินัย หมายถึง การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ผู้ที่มีวินัยคือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน/องค์กร/สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

5. ความสุภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 25) ให้ความหมายความสุภาพ หมายถึง เรียบร้อยอ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ

ราชบัณฑิตยสถาน (2553, หน้า 1205-1206) ให้ความหมาย ความสุขภาพ หมายถึง เรียบร้อย เช่น เขาแต่งกายสุขภาพตามกาลเทศะและตามนิยม อ่อนโยน ละมุนละม่อม เช่น เขาพูดด้วยน้ำเสียงสุขภาพไม่กระโชกโฮกฮาก สุขภาพชน ผู้แต่งกายเรียบร้อย ผู้ที่มีกิจกรรมารยาทอ่อนโยน พุดจาเรียบร้อยตามกาลเทศะ เช่น สุขภาพชนยอมไม่เสียดัง สรุปได้ว่า ความสุขภาพ หมายถึง เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุน ละม่อม มีกิจกรรมารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ ผู้ที่มีความสุขภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตน ตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่น ทั้งโดยวาจาและ ท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้ที่มีการยาท วางตนเหมาะสม ตามวัฒนธรรมไทย

6. ความสะอาด

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 36) ให้ความหมายความสะอาด หมายถึง ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม มีความผ่องใสเป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น การคิดดีต่อผู้อื่น ไม่มุ่งร้าย ไม่อิจฉาริษยา

ราชบัณฑิตยสถาน (2553, หน้า 1155) ให้ความหมายความสะอาด หมายถึง ไม่สกปรก อันหมายรวมถึงการมีความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น และหมายรวมถึงการมีจิตใจบริสุทธิ์ สรุปได้ว่า ความสะอาด หมายถึง ปราศจากความมัวหมอง ทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่ อาศัย สิ่งแวดล้อมถูกต้องตามหลักลักษณะ ผิดฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใส อยู่เสมอ

7. ความสามัคคี

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 2) ให้ความหมายความสามัคคี หมายถึง เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความสามัคคีจะมีจิตใจเปิด กว้าง ไม่เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน พร้อมทั้งจะเอื้ออำนวยให้เกิดความสำเร็จแก่หมู่คณะ และรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันของบุคคลเหล่านี้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี รับบทบาทผู้นำและผู้ตามได้เหมาะสม มีพฤติกรรมร่วมมือร่วมใจทำงานอันเป็น ประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่สร้างความแตกแยก และไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา สรุป ได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดอง กัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจาก

การทะเลาะวิวาท ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุมีผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์ ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำหรือผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหา และจัดการความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

8. ความมีน้ำใจ

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 38) ให้ความหมายความมีน้ำใจ หมายถึง การจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ในความสนใจในความต้องการ ความสนใจ ความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

ราชบัณฑิตยสถาน (2553, หน้า 580) ให้ความหมายความมีน้ำใจ หมายถึง ความเอื้อเฟื้อ อุดหนุน เจือจาน หรือแสดงน้ำใจแก่ผู้อื่น ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านความมีน้ำใจจะได้รับการปลูกฝังไม่ให้มุ่งเน้นแต่เพียงประโยชน์ส่วนตัว หากแต่มีความเห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ในความสนใจ ความต้องการ ความจำเป็น หรือความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นตามความเหมาะสม สรุปได้ว่า ความมีน้ำใจ หมายถึง ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจ ผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ ซึ่งมีความจำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขของนักเรียน สามารถวิเคราะห์และสรุปคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการได้ดังตาราง

ตาราง วิเคราะห์และสรุปคุณลักษณะเชิงพฤติกรรม 8 คุณธรรมพื้นฐานที่เหมาะสมกับนักเรียนและตัวบ่งชี้

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ	พฤติกรรมที่แสดงออก	ตัวบ่งชี้
1. ขยัน	1. ความตั้งใจเรียน/ ปฏิบัติงาน/กิจกรรม 2. มีความเพียรพยายาม 3. ทำงานต่อเนื่อง	มีความตั้งใจเพียรพยายาม ทำหน้าที่การงานอย่าง จริงจังและต่อเนื่องในเรื่อง ที่ถูกต้องควรสูงาน มีความ พยายามไม่ทอดทิ้ง ก้าว เผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง
2. ประหยัด	1. ใช้ทรัพย์สินของตนคุ้มค่า 2. รู้จักเก็บออม ทรัพย์สินของตน/ส่วนรวม	รู้จักเก็บออม ถนอมใช้ ทรัพย์สิน สิ่งของแต่ พอประมาณให้เกิด ประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ
3. ซื่อสัตย์	1. ปฏิบัติตนเป็นคนพูดจริง ทำจริง 2. ไม่ลักขโมย 3. ซื่อตรงต่อเวลาและ หน้าที่	มีความประพฤติตรง ทั้งต่อ เวลา ต่อหน้าที่ และต่อ วิชาชีพ มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกแค้น เคียดหรืออคติ ไม่ใช่เล่นกล คดโกงทั้งทางตรงและ ทางอ้อม รับผิดชอบต่อ ตนเอง ปฏิบัติอย่างเต็มที่ และถูกต้อง

ตาราง (ต่อ)

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ	พฤติกรรมที่แสดงออก	ตัวบ่งชี้
4. มีวินัย	1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด 2. ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ 3. เป็นผู้ที่มีวินัยต่อตนเองและสังคม	ปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร และประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ และตั้งใจยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัย ทั้งต่อตนเองและสังคม
5. สุภาพ	1. มีกิริยามารยาทเรียบร้อย 2. พุดจาไพเราะ 3. แต่งการสุภาพเรียบร้อย	มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อย ไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง เป็นผู้ที่มีมารยาทดีงาม
6. สะอาด	1. ร่างกายสะอาด 2. เครื่องแต่งกาย/เครื่องใช้สะอาด 3. รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อม	วางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย รู้จักรักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ผิวกายไม่ให้ชุ่มหมอง มีความแจ่มใส อยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกายใจ และสภาพแวดล้อมมีความพึงพอใจเป็นที่เจริญตาทำให้สบายใจแก่ผู้พบเห็น

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ	พฤติกรรมที่แสดงออก	ตัวบ่งชี้
6. สะอาด	1. ร่างกายสะอาด 2. เครื่องแต่งกาย/เครื่องใช้ สะอาด 3. รักษาความสะอาด สิ่งแวดล้อม	วางตนเหมาะสมกับ วัฒนธรรมไทย รู้จักรักษาร่างกาย ที่อยู่ อาศัยและสิ่งแวดล้อมได้ อย่างถูกต้องตาม สุขลักษณะ ผักผ่อนไม่ให้ชุ่ม หมอง มีความแจ่มใสอยู่ เสมอ ปราศจากความมัว หมองทั้งกายใจ และ สภาพแวดล้อมมีความผ่อง ใสเป็นที่เจริญตาทำให้ สบายใจแก่ผู้พบเห็น
7. สามัคคี	1. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 2. ไม่ทะเลาะวิวาท 3. รับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่น	เปิดใจกว้างรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อ ของตน ทั้งในฐานะผู้นำและ ผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อ การรวมพลังช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน เพื่อให้การ ทำงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขัดความ ขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างความ หลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด และความเชื่อที่จะ

ตาราง (ต่อ)

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ	พฤติกรรมที่แสดงออก	ตัวบ่งชี้
8. มีน้ำใจ	1. เลื้อ้อาหารต่อผู้อื่นด้วยความเต็มใจ 2. ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ 3. ร่วมบริจาคทรัพย์สิน/สิ่งของ	ปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจ ผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ หมายถึง พฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ในทางที่ถูกต้อง ดีงาม มีคุณประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม สามารถควบคุมตนเอง ในการประพฤติปฏิบัติและการปรับตัวเพื่อความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

การพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน

1. คุณธรรมพื้นฐานนักเรียน

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนัก สำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิธีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐาน จัดกระบวนการเรียนรู้ มุ่งเน้นการเชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถานบันทางศาสนา และสถาบันการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดยคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 21) ประกอบด้วย 1) ชยัน 2) ประหยัด 3) ซื่อสัตย์ 4) มีวินัย 5) สุภาพ 6) สะอาด 7) สามัคคี และ 8) มีน้ำใจ ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้จะเป็นเครื่องช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมในด้านที่ดีให้แก่บุคคลเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ความหมายของการพัฒนา

โดยสรุปศัพท์ การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่าการเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยาใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น (<https://www.gotoknow.org/posts/300377>, Online, 2552)

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากความจำเป็นเพื่อทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีที่พึงปรารถนาต่อส่วนรวม เป็นหลักการหรืออุดมการณ์ที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับปรารถนาที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามที่มุ่งหวังและไม่ให้มีผลกระทบในเชิงลบต่อส่วนรวม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือสภาพของสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น อันจะช่วยส่งเสริมให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าและทำให้มีชีวิตที่ดีและมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

3. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม

จากการที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้ามีผู้ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไว้ ดังนี้

พระครูนิวริฐวิริยคุณ (โปชาวิชัย) (2549, หน้า 15-16, อ้างถึงใน อภิวัชรศิริพันธ์, 2558, หน้า 21-22) กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่มีต่อนักเรียนไว้ดังนี้

1. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวและต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่างๆ

2. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นในครอบครัว เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัว เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังเจตคติเชิงพฤติกรรมจากผู้ใหญ่ ด้วยการสังเกตและเลียนแบบมากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่โดยตรง หากผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

3. เพื่อนๆ ของเด็กเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมบางอย่างให้เด็กได้รับรู้รับไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้อยตามเพื่อนๆ เพียงฝ่ายเดียว แต่ยังสามารถมาจากการได้ทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันระหว่างวัยเดียวกันเอง ซึ่งเพื่อนๆ ดังกล่าวนี้อาจเป็นเพื่อนในโรงเรียนและเพื่อนนอกโรงเรียนด้วย

4. พระสงฆ์หรือผู้นำคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กหรือนักเรียนอาศัยอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

5. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยม ตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียนนักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนไปจนถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่าน เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมให้แก่เด็ก

และเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วยปลูกฝังความมีคุณธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้ว ยังอาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝัง และหล่อหลอมให้เด็กนักเรียนนักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งามได้ด้วย

6. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารงานและการให้บริการในด้านต่างๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างอันดีงามของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตร การเรียนการสอนที่เกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษา

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550, หน้า 25) ได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมจำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่เด็กและการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) พ่อแม่ ผู้ปกครองทุกๆ ระดับต้องตั้งอยู่ในความต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลาน ตลอดจนการเลี้ยงดูต้องค่อยๆ สร้างสม คุณธรรม จริยธรรม

2) สร้างครอบครัวให้อบอุ่น เพราะการเป็นครอบครัวผดุงคุณธรรมและจริยธรรม เด็กและคนหนุ่มสาวที่ไม่ได้อยู่กันเป็นครอบครัวจะมีความเสี่ยงต่อความสูญเสียสูง

3) การจัดกิจกรรมพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติที่ดี และทักษะด้านการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมให้ความสำคัญและเอาจริงเอาจังในการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของครูและผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ด้วยการประเมินจากคนหลากหลายกลุ่ม เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และจัดทำดัชนีชี้วัดด้านประสิทธิภาพการสอนคุณธรรมจริยธรรมของครูผู้สอน นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรร่วมกำหนดแผนการสอนกระจายความรับผิดชอบ และปรึกษาหารือร่วมกันกับกลุ่มครูผู้สอนในแต่ละวิชา ในแต่ละช่วงชั้น เพื่อบูรณาการการสอนคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่ช่วงชั้นและวิชาต่างๆ

4) การมีสภิริตแห่งการเป็นอาสาสมัครและมีจิตสาธารณะ เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และประเทศชาติ โดยรัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และเอกชน และเป็นการเชื่อมโยงมนุษย์เข้าหากันด้วยความเมตตา

5) ส่งเสริมการพัฒนาจิตให้เป็นวิถีชีวิต ในขณะที่จิตใจสามารถฝึกอบรมให้มีความสุขได้ฝึกอบรมให้ลดการเห็นแก่ตัวได้ ฝึกอบรมให้มีสติ มีสมาธิ มีปัญญาอื่นๆ ขึ้นได้ คนปัจจุบันกลับเกือบไม่มีการพัฒนาจิตใจเลย ควรส่งเสริมการพัฒนาจิตให้เป็นวิถีชีวิตของผู้คน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ส่งเสริมให้มีศุภญ์พัฒนาจิตมากๆ ทั้งสถาบันทางศาสนา หรือที่ท่าโดยฆราวาส

6) การศึกษาที่เข้าถึงความดี การศึกษาของเราเกือบทั้งหมดเอา "วิชา" เป็นตัวตั้ง จึงเข้าไม่ถึงความดี ในขณะที่ในพื้นที่มีคนคิดดีทำดีอยู่ การศึกษาของเราไม่รู้จักคนเหล่านั้น การศึกษาทุกระดับควรไปศึกษาวิจัยในพื้นที่ให้รู้จักคนดีๆ แล้วนำมาสื่อสารเรียนรู้กัน เรื่องของคนดีก็จะเข้าไปสู่ตัวผู้เรียน นอกจากนั้น เนื่องจากเรามีโครงสร้างของการศึกษาอยู่เต็มประเทศ เมื่อการศึกษาหันไปแสวงหาคนดีในพื้นที่ เราจะสร้างฐานข้อมูลของความดีขึ้นมาเต็มแผ่นดิน ทำให้ความดีเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำให้ความดีในแผ่นดินมีกำลัง

7) การจัดกิจกรรม/โครงการที่มีส่วนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่หลากหลาย เพื่อผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาได้ตามศักยภาพ ความถนัด และความสนใจ เพื่อใช้เสริมการเรียนรู้การสอนในชั้นเรียน โดยเป็นกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรที่มีในสถานศึกษาหรือชุมชนอย่างคุ้มค่า รวมถึงการจัดกิจกรรมช่วงปิดภาคเรียน เช่น ค่ายอาสาสมัครต่างๆ ค่ายคุณธรรม กิจกรรมสิ่งประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อใช้เวลาว่างพัฒนาตนเองและเกิดประโยชน์แก่ชุมชน

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การปลูกฝัง สร้างเสริม และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนั้นมีใช้หน้าที่หรือความรับผิดชอบของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือสถาบันใดสถาบันหนึ่งเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือและความรับผิดชอบช่วยเหลือจากหลายฝ่ายด้วยกัน โดยเริ่มจากสถาบันครอบครัวซึ่งถือได้ว่ามีความใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ต่อมาคือโรงเรียนซึ่งถือได้ว่าเป็นบ้านหลังที่สองของเด็กซึ่งมีครูคอยอบรมสั่งสอนและให้ความรู้ทางคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก รวมถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม สื่อมวลชน พระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา รวมไปถึงกลุ่มเพื่อนของเด็กก็มีส่วนร่วมช่วยในการพัฒนาคุณธรรมแก่เด็กด้วย

4. แนวทางการพัฒนาคุณธรรม

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้ามีผู้ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไว้ ดังนี้

4.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการอบรมคุณธรรม จริยธรรม

4.1.1 Kohlberg and Mayer (1980, pp 51-57, อ้างถึงใน อภิวัชร ศิริพันธ์ , 2558, หน้า 25-27) ได้แบ่งทฤษฎีเกี่ยวกับการอบรมคุณธรรมและจริยธรรมไว้ 3 กลุ่ม ซึ่งทฤษฎีที่เป็นที่นิยมใช้ในการศึกษา ได้แก่ ทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่ม 2 และ 3 กลุ่มทฤษฎีต่างๆ ดังนี้

1) ทฤษฎีโรแมนติก (Romantic) ทฤษฎีในกลุ่มนี้จะเห็นว่าเด็กมีพัฒนาการทางจริยธรรมของตนเอง มีลักษณะคล้ายการเจริญเติบโตของเมล็ดพืช ความดีงามที่เด็กมีเป็นสิ่งกำเนิดมาจากภายในตัวเด็กเอง หน้าที่ของผู้ใหญ่คือจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ความดีงามของเด็กได้แสดงออกมาอย่างไม่ถูกขัดขวาง และช่วยให้ความไม่ดีที่อยู่ในตัวเด็กอยู่ภายใต้การควบคุม ทฤษฎีนี้เห็นว่าการบอกกล่าวว่าจะไรดีไม่ดีนั้น ไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง และยังเป็นการปิดกั้นความงอกงามของเด็กอีกด้วย ได้แก่ ทฤษฎีของ فروยด์ (Freud)

2) ทฤษฎีการสืบทอดทางวัฒนธรรม (Cultural Transmission) ทฤษฎีในกลุ่มนี้เห็นว่า หน้าที่ในการอบรมสั่งสอนต่างๆ ล้วนเป็นเรื่องของการสืบทอดทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ทักษะ หรือคุณธรรมจริยธรรม การเรียนรู้ต่างๆ ของเด็ก อาศัยพื้นฐานของการเลียนแบบ การให้รางวัล และการลงโทษจากผู้ใหญ่ หน้าที่ของผู้ใหญ่จึงเป็นเรื่องของการเป็นแบบอย่างที่ดี จัดหาแบบอย่างที่ดี ให้รางวัล และลงโทษเด็กอย่างเหมาะสม ทฤษฎีที่รู้จักกันดีได้แก่ ทฤษฎีของ สกินเนอร์ (Skinner) และแบนดูรา (Bandura)

3) ทฤษฎีก้าวหน้า (Progressivism) ทฤษฎีในกลุ่มนี้เห็นว่า พัฒนาการของเด็กขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีในกลุ่มนี้ไม่ได้เห็นด้วยกับทฤษฎีในกลุ่มโรแมนติกทั้งหมด กล่าวคือ แม้พัฒนาการจะเป็นเรื่องของสิ่งที่อยู่ภายใน แต่ทฤษฎีก้าวหน้าก็เห็นว่าหน้าที่ในการจัดสิ่งแวดล้อมนั้นมิใช่เพียงเพื่อให้สิ่งที่อยู่ภายในได้แสดงออกมาเท่านั้น แต่ยังเพื่อให้พัฒนาก้าวหน้าไปอีกขั้น เนื่องจากทฤษฎีนี้เชื่อในพัฒนาการที่มีลำดับขั้นตอนแน่ชัดและก้าวหน้าดังกล่าวจะมีขึ้นได้เมื่อกระตุ้นให้เด็กคิดได้เอง ทฤษฎีเป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ ทฤษฎีของเพียเจท์ (Piaget) และโคลเบิร์ก (Kohlberg)

4.1.2 ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของเพียเจท์ (Piaget)

Piaget (1969, pp 120 -152 อ้างถึงใน นิภาวัลย์ ศิลป์ชัยกิจ, 2555, หน้า 20-21) ได้ศึกษาค้นคว้า เรื่องพัฒนาการทางความรู้ ความคิด และสติปัญญา

โดยเสนอทฤษฎีว่า ความรู้ ความคิด และปัญญาของมนุษย์ มีขั้นตอนของพัฒนาการ จากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยากตามลำดับ จากรูปธรรม (Concrete) ไปสู่นามธรรม (Abstract) ทฤษฎีพัฒนาการทางความรู้ความคิดนี้มีประโยชน์ต่อการเข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเพียเจต์อธิบายว่า พัฒนาการของเขาวินิจฉัย (Intelligence) มาจากการที่บุคคลปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่ละขั้นตอน การพัฒนาด้านเขาวินิจฉัย ประกอบด้วย วิธีการที่สำคัญ 2 กระบวนการ คือ

1) การรับไว้ (Assimilation) คือ การที่มนุษย์รับสิ่งที่ตนมีประสบการณ์มาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างจิตใจของตน สร้างเป็นแผนผังความคิด (Schema)

2) การปรับตัว (Accommodation) คือ วิธีการที่มนุษย์เรียนรู้โดยปรับตัว คือ ปรับแผนผังความคิด เมื่อพบประสบการณ์ใหม่ที่เรารับไม่ได้ เพราะสิ่งนั้นไม่เข้ากับความคิดรวบยอด (Concept) ที่เรามีอยู่เดิม คือ เมื่อไม่สามารถรับสิ่งนั้นไว้ได้ เราต้องเปลี่ยนหรือสร้างความคิดรวบยอดขึ้นมาใหม่ คือ มีการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีความเห็นว่า การพัฒนาทางคุณธรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับความฉลาด ในการรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ คือ การพัฒนาทางคุณธรรมของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับ การพัฒนาทางสติปัญญา (Cognitive Development) ของบุคคล ซึ่งพัฒนาการสติปัญญาของเพียเจต์ ได้แบ่งไว้เป็น 4 ชั้น คือ

ขั้นที่ 1 การรับรู้ทางประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensor Motor Operation Period) คือ ระยะตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุประมาณ 2 ปี การรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่างๆ ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดขึ้น เด็กจะค่อยๆ มีโครงสร้างความคิดต่อสิ่งที่ตนได้พบเห็น

ขั้นที่ 2 ความคิดก่อนปฏิบัติการ (Pre-Operation Period) ช่วงอายุ 2-7 ปี เด็กจะเริ่มใช้ภาพแทนวัตถุและเหตุการณ์สามารถเลียนแบบผู้อื่นได้ และพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ 2-4 ปี เด็กจะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ลักษณะนี้จะลดลงในตอนปลาย คือ ช่วงอายุ 6-7 ปี ซึ่งเป็นตอนที่เด็กใช้ภาษาติดต่อทางสังคมอย่างกว้างขวางขึ้น เด็กเริ่มพัฒนาความคิดหาเหตุผลแบบตรรกศาสตร์ แต่ความคิดส่วนใหญ่ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของการรับรู้

ขั้นที่ 3 ปฏิบัติด้วยรูปธรรม (Concrete-Operation Period) ช่วงอายุ 7-11 ปี เป็นขั้นที่เกิดความคิดแบบตรรกศาสตร์ในแง่ที่มองเห็นและจับต้องได้ การพัฒนาทางด้านความคิดจะสูงขึ้น ด้วยการค้นหาความจริงที่เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ

ขั้นที่ 4 ปฏิบัติการด้วยนามธรรม หรือขั้นคิดตามแบบตรรกวิทยา (Formal-Operation Period) อายุ 11-15 ปี เป็นช่วงที่พัฒนาด้านสติปัญญาและความคิดถึงขั้นสูงสุด คือ เด็กสามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่ สามารถแก้ปัญหา ทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้โดยวิธีวิทยาศาสตร์

4.1.3 ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของแบนดูรา (Bandura)

Bandura (1977, p 123 อ้างถึงใน นิภาวัลย์ ศิลป์ชัยกิจ, 2555, หน้า 21-22) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมตามแนวทางการเรียนรู้ทางสังคมไว้ดังนี้

- 1) สิ่งที่เราเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ของบุคคลเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ซึ่งกลายเป็นความเชื่อที่มีผลต่อการควบคุมพฤติกรรม และเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นบุคคลก็จะมีคามคาดหวังล่วงหน้าเกี่ยวกับผลจากการกระทำนั้นได้ ทำให้ตัดสินใจได้ว่าควรทำ หรือไม่ควรทำ
- 2) วิธีการเรียนรู้ คือการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ มีทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อมโดยการสังเกต อ่าน ฟัง การบอกเล่า ที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นทำให้บุคคลมีการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง
- 3) ความเชื่อ ผลจากการเรียนรู้อยู่ในรูปของความเชื่อว่า สิ่งหนึ่งจะสัมพันธ์กับอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้เกิดจากการสังเกตและการคิดของบุคคล รวมทั้งการบอกเล่าจากบุคคลอื่น ความเชื่อนี้สามารถกำหนดพฤติกรรมของบุคคลได้
- 4) การควบคุมพฤติกรรมด้วยความรู้และความเข้าใจ บุคคลนั้นจะมีความรู้ความเข้าใจได้ และสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ตนรู้ได้ รวมทั้งมองเห็นผลของการกระทำที่จะเกิดตามมา ซึ่งอาจดีหรือเลวทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่าควรทำหรือไม่ควรทำ
- 5) จริยธรรม เป็นหลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติโดยบุคคลสามารถประเมินได้ถึงความผิดถูกของการกระทำ

6) การบังคับตนเอง คือ บุคคลสามารถบังคับตนเองที่จะประพฤติ หรือละเว้นการประพฤติได้ตามมาตรฐานของตนเอง ตามการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และอ้อมของตนความสามารถในการบังคับตนเองนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม หากการเสริมแรงเป็นไปในทางบวก ก็มีแนวโน้มที่จะละเว้นไม่ปฏิบัติในสิ่งไม่ดีและประพฤติในสิ่งดีงาม

จากแนวคิดทั้ง 3 ทฤษฎี สรุปได้ว่า เด็กจะมีพัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรม ความดีงามอยู่ในตัวเองอยู่แล้ว ส่วนผู้ใหญ่มีหน้าที่จัดสิ่งแวดล้อมและเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กได้แสดงความดีงามที่มีอยู่ภายในตนเองออกมา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4.2 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

จากการศึกษาแนวทางในการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ได้มีนักการศึกษาได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไว้ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524, หน้า 63-67, อ้างถึงใน อภิวัชร ศิริพันธ์, 2558, หน้า 27-28) ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมไว้ดังนี้

1) การให้ความรู้ขั้นสูงสุด การฝึกฝนเด็กโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ขั้นต่ำ ให้สามารถใช้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้นไปนั้น เริ่มจากการศึกษา พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กตามทฤษฎีของเพียเจท์ นักจิตวิทยาได้ใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ความรู้ขั้นที่สูงขึ้นกว่าที่ตนมีอยู่ เพื่อให้เด็กได้รับเหตุผลใหม่เด็กจะนำไปเปรียบเทียบกับเหตุผลเดิมของตน ซึ่งการเปรียบเทียบนี้เด็กจะเกิดความรู้สึกที่ขัดแย้งกัน หรือเกิดความไม่สมดุลทางความคิด ความไม่สมดุลนี้จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดของตน เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้นใหม่ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนได้

2) การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะเพศชายมีโอกาสเข้ารับการอบรมทางศาสนา โดยการบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามสะดวก แต่ที่ปฏิบัติกันมากคือใช้เวลา 3 เดือนในระยะเวลาระหว่างเข้าพรรษาหรือระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคมของทุกปี การได้บวชเรียนนี้ในวัฒนธรรมไทยถือว่าเป็นการเตรียมบุคคลให้พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ สามารถที่จะรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ครอบครัว และประเทศชาติ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วสังคมถือว่าเป็นผู้ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางจิตลักษณะ

และพฤติกรรมไปในทางที่ดี ลดความเห็นแก่ตัวและเพิ่มความเห็นแก่พวกพ้อง เห็นแก่ส่วนรวม เห็นแก่มนุษยชาติ นอกจากนั้น ผู้ที่ผ่านการบวชแล้ว ยังควรเป็นผู้ที่มีความซาบซึ้งในรสพระธรรมมากกว่าผู้ที่มีโอกาสใกล้ชิดกับศาสนาอีกด้วย

3) การให้แสดงบทบาท วิธีนี้เกิดจากการเข้าใจที่ว่า การที่คนเราจะเข้าใจผู้อื่นได้ดีนั้น ต้องให้เขาได้มีโอกาสได้สวมบทบาทอื่นๆ นอกเหนือไปจากที่ตนเป็นอยู่ ซึ่งคลอลินส์กล่าวว่า วิธีเดียวที่จะทำให้คนได้คิดหรือรู้สึกแตกต่างไปจากที่เขาเป็นอยู่ คือให้เขาได้แสดงออกในบทบาทที่แตกต่างไปจากเดิม และบทบาทนั้นควรเกี่ยวข้องกับจริยธรรม โคลเบิร์ต ได้กล่าวว่า การสวมบทบาทนั้น ได้แก่ การรับเอาทัศนคติของผู้อื่น การรับรู้ในความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น การนำตนเองไปอยู่ในฐานะของคนอื่น กระบวนการดังกล่าวจะทำให้มีความคิดกว้างขวางและเกิดความเข้าใจแตกต่างกันไป จากเดิม ไม่ยึดอยู่แต่ตนเอง

4) การใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อเป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กมักจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตามลักษณะของเพื่อนไปได้โดยง่าย การปฏิสัมพันธ์ต่อเพื่อนจะมีผลต่อจริยธรรม เด็กที่เข้าร่วมสังคมกันจะมีความก้าวหน้ากว่าเด็กที่แยกตัวจากเพื่อน ทั้งนี้ เพราะการที่เด็กมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้โต้แย้งกันกับเพื่อนจะทำให้เขาได้รับความคิดเห็น และทัศนคติใหม่ๆ ต่างไปจากที่ตนมีอยู่ ถ้าเขาได้พิจารณาเปรียบเทียบความรู้เดิมที่เขา มีอยู่ และสามารถปรับให้เข้ากันได้ เขาจะมีโครงสร้างของความรู้ และเหตุผลใหม่ขึ้นมา

5) การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็น จะเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้นๆ ตามตัวแบบได้ การจัดตัวแบบให้เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ถูกทดลองอีกวิธีหนึ่ง นอกเหนือจากการเขียนให้อ่านแบบวิธีการแรกที่กล่าวมาแล้ว หรือการให้แสดงบทบาทเพื่อรับคำแนะนำจากเพื่อน หรือการให้เพื่อนแสดงความคิดเห็นที่เหมือนกันเป็นเอกฉันท์ อันจะทำให้ผู้ถูกทดลองคล้อยตามเพื่อนได้มาก การจัดตัวแบบให้เกิดการเลียนแบบเป็นวิธีที่มีการศึกษาค้นคว้ามา มากพอประมาณเพราะเป็นวิธีที่นักจิตวิทยาเชื่อว่า จะเรียนรู้จากสังคมได้มากที่สุด และเป็นวิธีการเดียวที่เด็กอาจทำตามโดยไม่รู้สึกรู้ว่ากำลังถูกชักจูง ลักษณะการเลียนแบบนี้เป็นลักษณะหนึ่งที่เป็นไปตามทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้เรียนรู้สิ่งต่างๆ

ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของการเลียนแบบ (Imitation) ก็ดี การเทียบเคียง (Identification) ก็ดี ล้วนเป็นวิธีที่อาศัยตัวแบบเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับวิธีนี้ เพราะตัวแบบจะต้องมีลักษณะดึงดูดและชักชวนให้ผู้อื่นสังเกตเห็น เกิดความเชื่อถือและคล้อยตามได้มาก ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ใหญ่ และเพื่อน ลักษณะอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการเลียนแบบได้มาก คือ ความเหมาะสมของตัวแบบ การเชื่อในเรื่องความรู้ความสามารถของตัวแบบในเรื่องที่เขาจะแสดงออก จะทำให้ผู้สังเกตคล้อยตามได้มาก ลักษณะภายในของผู้เลียนแบบก็เป็นตัวแปรสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเลียนแบบได้เช่นกัน

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนทั้งจากสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว รวมถึงผู้ใหญ่ที่จะต้องปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน เป็นต้นแบบที่ดี อีกทั้งสภาพแวดล้อมรอบๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ควรที่จะให้ความสำคัญในเรื่องหลักสูตรและวิธีการสอนต่างๆ เพื่อเน้นการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กต่อไป

เทคนิควิธีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานนักเรียน

1. วิธีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในกิจกรรมหรือรายวิชาที่สอน การสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมให้นักศึกษานั้นสามารถทำได้ในทุกๆรายวิชา ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับผู้สอนว่าจะใช้วิธีการใดในการสอดแทรก ซึ่งขอยกตัวอย่างจากประสบการณ์ที่เคยใช้มาตั้งแต่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน ดังต่อไปนี้ 1. การให้นักเรียนได้ค้นพบคุณธรรมจริยธรรม จากประสบการณ์ตรงจากเนื้อหาของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1.1 การนำนักเรียนไปศึกษาและปฏิบัตินอกสถานที่ ซึ่งต้องกำหนดให้สอดคล้องกับรายวิชา และตั้งจุดมุ่งหมายของการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมไว้ด้วย ตัวอย่างเช่น

1.1.1 การปฏิบัติธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้การฝึกสมาธิและสภาวะที่จะได้จาก การฟังธรรม สนทนาธรรมกับพระวิปัสสนาจารย์ นอกจากนี้ ยังได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด เช่น การทำความสะอาด การบริจาคทรัพย์ตามกำลังศรัทธา เป็นต้น

1.1.2 การปลูกป่า ซึ่งทำทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เช่น โครงการปลูกป่าชายเลนร่วมกับ กองทัพเรือ เป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวัฏจักรของชีวิตอันจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักเรียนรักและหวงแหนธรรมชาติต่อไป

1.1.3 การชื่นชมสุนทรียะจากงานศิลปะ ตามวัดวาอารามหรือสถานที่สำคัญ เพื่อปลูกฝังความรัก ความหวงแหนในมรดกของชาติที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย

1.2 การเชิญบุคคลต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรมมาให้ข้อคิดกับนักเรียนในชั้นเรียน ซึ่งผู้สอนได้กำหนดถึงความเหมาะสมของบุคคลต้นแบบ โดยไม่ได้คำนึงว่าบุคคลดังกล่าวต้องเป็นคนที่ชื่อเสียงโด่งดังระดับชาติ แต่เป็นใครก็ได้ที่สามารถเป็นต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรม โดยยึดหลักการที่ว่า “แบบที่ดี เป็นสื่อการสอนที่พิเศษสุด”

1.3 การศึกษาจากบุคคลตัวอย่างที่ต้องกำหนดให้หลากหลายอาชีพ เช่น แม่ค้าขายไข่ปิ้ง คนขับรถ แท็กซี่ เป็นต้น เพื่อให้นักศึกษาได้ไปพูดคุยกับคนเหล่านั้น พร้อมทั้งเก็บหลักฐานและข้อมูลเพื่อนำเสนอในชั้นเรียนและส่งผู้สอนเพื่อประเมินผลกิจกรรมนี้ เน้นให้นักศึกษาค้นพบคุณธรรม จริยธรรม และวิสัยทัศน์ที่เป็นหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จ ความสุข ตามจากบุคคลตัวอย่างที่ไปศึกษา

2. การสอดแทรกโดยใช้สื่อการเรียนรู้ซึ่งทางกลุ่มผู้สอนได้ร่วมกันคัดเลือกสื่อการเรียนรู้ที่มีเนื้อหา สอดคล้อง กับรายวิชาและสามารถสร้างจิตสำนึกหรือปลูกใจให้นักศึกษาได้ซึมซับคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ สื่อของรายการคนค้นคนของบริษัททีวี่บูรพา ดังรายละเอียดโดยสังเขปในหัวข้อต่อไปนี้ คือตัวอย่างกิจกรรมที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมที่ได้ดำเนินการแล้ว โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่ ผู้สอนจะทำการประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจในกิจกรรมและเพื่อทราบข้อบกพร่อง หรือข้อควรแก้ไขเพื่อให้กิจกรรมที่จะทำในครั้งต่อไปเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายมากขึ้น ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจและแสดงความคิดเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในระดับมากและมากที่สุด

สรุป บัณฑิตได้เสนอวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนไว้ดังนี้

- 1) จะต้องให้โอกาสที่เหมาะสมแก่นักเรียนในการฝึกฝนรูปแบบพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้
- 2) ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ผู้สอนจะต้องให้ผู้เรียนได้รับความพึงพอใจจากการปฏิบัติหรือเกิดพฤติกรรมนั้นๆ ตามจุดประสงค์
- 3) ประสิทธิภาพการเรียนรู้จะต้องอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้ นั่นคือจะต้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะและความสามารถของนักเรียนด้วย
- 4) ประสิทธิภาพการเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบที่จะทำให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์เดียวได้ดังนั้นจะต้องจัดและเตรียมประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้นักเรียนได้หลายๆ รูปแบบ
- 5) ประสิทธิภาพการเรียนรู้บางรูปแบบก็สามารถให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดประสงค์ได้หลายๆ จุดประสงค์

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). 8 คุณธรรมพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- นิภาวัลย์ ศิลป์ชัยกิจ. (2555). การศึกษาการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนในสถานศึกษา จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ ค.ม. จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2551). จริยธรรมธุรกิจ. กรุงเทพฯ : ทริปเพิ้ลกรุ๊ป.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). รายงานสรุปผลการดำเนินงาน โครงการคุณธรรมนำความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อภิวัชร ศิริพันธ์. (2558). การพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองชาด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.